

BLADWIJZER

wegwijs met Heemkunde Vlaanderen

december 2014 • 12

Inhoud

Beheer en organisatie:

- Op bezoek bij ... Resonant
- 50 jaar jong! Erfgoedproject KSA Herdersem
- Studiedag vrijwilligerswerking in lokale erfgoedorganisaties

Onderzoek:

- Verdwenen stokerijen in kaart
Bronneninventaris voor lokaal onderzoek
- Een duik in het sportieve leven van Vlaanderen
Op zoek naar bronnen voor sportgeschiedenis
- Geboorte, huwelijk en dood
Parochieregisters als bron voor je historische artikel

Behoud en beheer:

- Meer dan potten en pannen
Het erfgoed van eten en drinken in Vlaanderen en Brussel

Activiteiten in de kijker

- De vertelavond 30 jaar Ghanezen in Gent en Oost-Vlaanderen
- Lange Max Museum in Koekelare heropend
- Drone filmt historische route

COLOFON

- **Verantwoordelijke uitgever:**
Fons Dierickx
Grote Baan 193
9310 Herdersem
- **Contactgegevens:**
Heemkunde Vlaanderen vzw
Zoutwerf 5 - 2800 Mechelen
T 015 20 51 74
www.heemkunde-vlaanderen.be
info@heemkunde-vlaanderen.be
- **december 2014 - nr.12**
- **Eindredactie:**
Heemkunde Vlaanderen vzw
- **Lay-out en druk:** drukkerij De Bie

Op bezoek bij ... Resonant

Van de liederen van Hadewijch tot *Pump up the jam* van *Technotronic*. Muziek kent in Vlaanderen al een lange geschiedenis. Maar muzikaal erfgoed, wat moeten we ons daar bij voorstellen? Tijdens een bezoek aan Resonant, expertisecentrum voor muzikaal erfgoed, legden we onze vragen op tafel.

Wat is een expertisecentrum?

Een landelijk expertisecentrum voor cultureel erfgoed is een dienstverlenende organisatie die zich inzet om over een bepaalde erfgoed-specialisatie of voor een bepaald erfgoedthema, actoren en erfgoedbeheerders in het veld en daarbuiten te begeleiden en waarbij de doorstroming van kennis en expertise centraal staat in de werking.

(Uit: Decreet houdende het Vlaams cultureel-erfgoedbeleid - 6 juli 2012)

Bladwijzer: Resonant bestaat ondertussen al twaalf jaar. Hoe is de organisatie ontstaan?

Mariet Calsius: ‘Resonant werd vanuit de werking van de Alamire Foundation in 2002 opgericht als Vlaams Muzikaal Erfgoed om een oplossing te vinden voor de acute nood waarin een deel van het Vlaams muziekpatrimonium zich bevond. Tot dan waren bij een beperkte groep van onderzoekers vooral de grotere muziekcollecties bekend die in de conservatoriumbibliotheken, de Koninklijke Bibliotheek, de rijksarchieven en in mindere mate de stadarchieven berustten. Als thema-archief was de eerste beleidsperiode gericht op de lokalisatie, conservatie, inventarisatie en valorisatie van muzikaal documentair archivalisch erfgoed. Dit gebeurde i.s.m. het Studiecentrum voor Vlaamse Muziek, de Alamire Foundation en MATRIX. Bij de werking vandaag gaan we uit van een zeer brede visie op muzikaal erfgoed in Vlaanderen.’

‘Als organisatie bevinden we ons op het snijpunt van twee sectoren: muziek en erfgoed. We spelen daar dus een dubbele rol. Aan de ene kant verte-

genwoordigen we het belang van erfgoed voor de muzieksector, waar we bijvoorbeeld de problemen van bewaring aankaarten. Aan de andere kant propagieren we de specifieke noden van muzikerfgoed in de erfgoedsector. Daarnaast proberen we al die bronnen te promoten voor diverse onderzoekers, muzikanten, ... We maken geen onderscheid tussen amateurs of professionelen of tussen verschillende muziekstijlen.’

Bladwijzer: Muzikerfgoed is ongetwijfeld meer dan leuke oude deuntjes op de radio of klassieke muziek gespeeld door een orkest. Wat moeten we precies verstaan onder muzikerfgoed?

Mariet Calsius: ‘De meeste mensen denken spontaan aan geluidsopnames of oude partituren en liedboeken. En uiteraard hebben muzikanten instrumenten nodig om te bespelen (als het geen zangers zijn). Al die aspecten hebben hun eigen, vaak complexe, problematiek op het vlak van bewaring, gebruik en duurzaamheid. Maar muzikaal erfgoed gaat ook over briefwisseling tussen componisten, over archieven van muziekorganisaties, over onroerend erfgoed (huizen van componisten, concertzalen, kiosken) of over schilderijen waar muzikale tafereelen worden afgebeeld. Ook immateriële muzikale tradities en specifieke muziekculturen, al dan niet gebonden aan bevolkingsgroepen, horen bij het muzikaal erfgoed.’

Resonant biedt ondersteuning aan iedereen die met muzikaal erfgoed in contact komt.

v.l.n.r. Klaas Jaap van der Meijden, Mariet Calsius, Heidi Moyson en Jan Grieten.

Bladwijzer: Muziek leeft dus vaak voort op plaatsen waar we het niet meteen verwachten?

Mariet Calsius: ‘Inderdaad, zo loopt er momenteel bij ons een project om muzikale straatnamen in kaart te brengen. Dit was een idee dat al langer bij de collega’s leefde en bij het aanmelden van een vrijwilliger was dit een uitgelezen kans om dit verder uit te werken. Straatnamen zijn een manier waarop de herinnering aan mensen levendig gehouden wordt, meestal in de streek, stad of gemeente waar deze personen een belangrijke rol hebben gespeeld.’

‘Voor de inventarisatie werken we met een blog (<http://muzikalestraatnamen.wordpress.com>). We hanteren daarbij opnieuw een brede opvatting van muziek: het kan gaan om componisten, muzikanten en dirigenten, maar ook om muziekvorsers of gewoon ‘onderzoekers’ (musicologen bestaan maar sinds een halve eeuw, onderzoek naar muziek is veel ouder), directeurs van muziekscholen, kapelmeesters of muzikale verenigingen enzovoort.’

‘Dit roept interessante vragen op. Het is een politieke beslissing om een straat een bepaalde naam te geven, maar in hoeverre geven die een maatschappelijke drang weer? Vrouwen zijn bijvoorbeeld ondervertegenwoordigd als het op straatnamen aankomt. En zijn er vergelijkingen te maken met de beeldende kunsten en literatoren?’

Bladwijzer: Hoe komt men met vragen bij jullie terecht?

Mariet Calsius: ‘Dat gebeurt meestal op het moment dat men vaststelt dat men een archief of collectie heeft die te maken heeft met een muziekverleden en men deze niet meer zelf kan onderhouden. Denk bijvoorbeeld aan een klooster dat ophoudt te bestaan. Zij bezitten vaak muziekinstrumenten, liedboeken, oude opnames, enzovoort. Dan helpen we met het zoeken naar een herbestemming voor de collectie.’

‘Een bekend voorbeeld is de herbestemming van de orgelcollectie van Jef Ghysels. Die werd door de Vlaamse Overheid aangekocht in 2007 en in 2012 kreeg Resonant de onderzoeksopdracht voor deze collectie toegewezen. Uiteindelijk werd door de minister in 2013 beslist om ze een permanente bestemming te geven in het Museum Vleeshuis in Antwerpen.’

‘Zelf beheren we in principe geen collectie, al zijn

daar kleine uitzonderingen op. Om expertise op te doen kan het bijvoorbeeld handig zijn om zelf eens een collectie bladmuziek of een klein archiefbestand van een componist te inventariseren.’

Bladwijzer: Welke ondersteuning bieden jullie nog meer?

Mariet Calsius: ‘We proberen via onze website en publicaties iedereen die in contact komt met muzikaal erfgoed zoveel mogelijk instrumenten aan te reiken in de omgang met muzikaal erfgoed. De afgelopen jaren hebben we vooral ingezet in doelgroepgebonden ondersteuning. Die resulteerde in een handleiding voor het erfgoed van beiaardiers of voor hedendaagse componisten. De komende jaren willen we onze aanpak veranderen en investeren in meer generieke handleidingen die van toepassing zijn voor verschillende muzikale erfgoedvormers.’

Op de pagina www.muzikaalerfgoed.be/beiaard staat alle informatie die werd verzameld uit het erfgoedzorgtraject gebundeld. Je vindt er onder meer een historische inleiding, een leidraad voor erfgoedzorg en een overzicht van enkele opmerkelijke collecties.

‘Dat resulteerde al in een online ‘Doeboek’, een praktische gids voor muziekorganisaties waarin alle belangrijke vragen rond erfgoedzorg aan bod

komen: hoe kan je erfgoed toegankelijker maken, duurzaam bewaren en gebruiken? Daarmee richten we ons zowel naar professionelen als vrijwilligers.’

‘Op dit moment staan alvast concrete tips rond het thema ‘duurzaam bewaren’ online. Daarin bespreken we hoe je de houdbaarheidsdatum van documenten en objecten kan verlengen, zonder onmiddellijk je toevlucht te nemen tot zuurvrije archiefdozen of ingewikkelde software voor je digitale bestanden. In een volgende fase volgen ook nog de thema’s erfgoed toegankelijk maken (ontsluiten) en valorisatie van het eigen erfgoed. We koppelen dit aan tal van praktijkvoorbeelden.’

Bladwijzer: In het onderzoeksgebied van heemkundigen nemen lokale harmonieën en fanfares een grote rol in, door hun vaak prominente aanwezigheid in het verenigingsleven en de lokale politiek. Is hun muziekerfgoed ook bij jullie van belang?

Mariet Calsius: ‘Zeker! We weten dat heel wat lokale erfgoedhouders, zoals heemkringen en historische genootschappen, over uiteenlopend muzikaal materiaal beschikken. Vaak zijn harmonieën en fanfares gekoppeld aan lokale dynastieën die zeer bepalend waren voor de geschiedenis van een streek of gemeente. Sinds 2006 proberen we dit lokaal muziekerfgoed in kaart te brengen via www.muziekbankvlaanderen.be.’

Muziekbank Vlaanderen

Muziekbank Vlaanderen is een online register voor de beschrijving van muziekarchieven en -collecties in Vlaanderen. Daarbij wordt aandacht besteed aan alle muziek, ongeacht de periode (middeleeuwen tot heden) of het genre (klassieke en populaire muziek, jazz, folk, e.a.). De database bevat informatie met betrekking tot de archieven of collecties van muziekverenigingen, religieuze instellingen, archieven en bibliotheken en van personen (componisten en musici).

‘Daarnaast hebben we de laatste twee jaar ook gewerkt rond de zogenaamde *hafabra*’s (harmonieën, fanfares en brassbands). De laatste jaren is er een

zekere achteruitgang van hun aantal en jammer genoeg verdwijnen op die manier vaak mooie en waardevolle collecties.’

‘Naar aanleiding van de tentoonstelling *En avant, marche!* die het Huis van Alijn organiseerde over dergelijke verenigingen, verzorgden we een studiedag over de omgang met hun erfgoed. Daar werden de basisprincipes van erfgoedzorg toegelicht, ervaring uitgewisseld en werden de verenigingen wegwijs gemaakt doorheen de vele ondersteunende erfgoedorganisaties.’

‘We kregen heel wat positieve reacties, waardoor we dit jaar het traject rond *hafabra*’s hebben voortgezet met onder meer een nieuwe studiedag en een beknopte bijhorende publicatie die de belangrijkste aspecten van erfgoedzorg in de muzikale context zal belichten.’

Bladwijzer: Wat zijn mogelijke hinderpalen bij het traceren en ondersteunen van dit soort erfgoed?

Mariet Calsius: ‘Het voornaamste probleem is dat de *hafabra*-verenigingen de erfgoedwaarde van hun collectie niet altijd (h)erkennen. Dat komt omdat ze voornamelijk met muziek bezig zijn. Nochtans zijn een goede organisatie en registratie ook van belang voor het vlot doorgeven van taken. Heemkundige kringen kunnen bij deze verenigingen een sensibiliserende rol spelen, bijvoorbeeld door hen te wijzen op het belang van hun erfgoed.’

‘We merken ook dat er vanuit de sector nog te vaak met het vingertje wordt opgetreden tegen lokale erfgoedbewaarders. We zouden deze archief- en collectievormers niet alleen moeten zeggen wat ze beter kunnen doen, maar ook bevestigen op welke vlakken ze goed bezig zijn.’

Bladwijzer: Wat brengt de toekomst nog voor julië?

Mariet Calsius: ‘Net zoals vorig jaar richten we in 2014 onze blik op de volksmuziek. Daarbinnen werken we nog aan twee projecten. We focussen op archieven en collecties van onderzoekers, muzikanten en veldwerkers, waarvan we weten dat ze geluidsdragers bevatten die acuut bedreigd zijn. Van één bestand, de audiocollectie van Lucy Gelber die reeds gedigitaliseerd werd, volgen we het traject vanuit de zorg naar duurzame bewaring en wetenschappelijke ontsluiting.’

De collectie Lucy Gelber bestaat uit twee grote delen: een afdeling volksliederenarchief en een afdeling muziekopvoeding. In totaal gaat het om 21 geluidsbanden en 9.900 opnames van liederen die tussen 1937 en 1988 werden opgenomen in heel Vlaanderen.

Bron: www.erfgoedbanknoorderkempen.be

‘In 2015 is de jazzmuziek aan de beurt en in 2016 de populaire muziek. Aangezien daar weer andere netwerken spelen, vraagt dit een andere aanpak.’

Rob Bartholomees
Consulent Heemkunde Vlaanderen